

STUDIUL ANALITIC PRIVIND STABILIREA ȘI EVALUAREA CONDIȚIILOR PENTRU RESTAURAREA ȘI CONSERVAREA PORTALULUI DE ACCES PRINCIPAL LA PALATUL BRUKENTHAL

Fațada palatului Brukenthal la parter este subtraversată de gangul de acces, conceput în forma unui arc de tip mâner de coș. Ancadramentul din piatră cu desfășurarea de arc amintită este decorat prin soluția oferită de volumetria simplă a unor capiteluri de factură dorică, iar la bază, de-o parte și de alta se află distanțiere de peron amplu profilate. Soluția în rezalit adaptată pentru montanții portalului dispuși în unghi de 45° oferă realizarea în prim plan a unei zvelte coloane ionice purtată de socluri ce sugerează un antic stilobat. Soluția în rezalit a montanților și a coloanelor a făcut posibilă dezvoltarea la partea superioară a acestora, a unui elaborat antablament ce sugerează o arhitravă profilată, o friză liberă și o cornișă amplu ieșită în avans progresiv, decorată la rândul ei cu o sumă de toruri. Volumetria cornișei în soluția amintită, ca și retragerea arhitravei față de proiecția primei, a făcut posibilă amplasarea centrală a blazonului baronului Samuel von Brukenthal pe axul arcului și într-o poziție ușor înclinată spre privitor, ipostază în care domină monumentalul portal care se subordonează practic prezenței emblemei și oferă spre percepție simbolurile heraldice ale lui Samuel von Brukenthal (foto 1).

Roca din care s-au realizat părțile componente ale portalului evidențiază cel puțin două sorturi de calcar cu proprietăți diferite în ceea ce privește rezistența lor mecanică. Cu referire la proveniența acestui material, textul contractului încheiat cu sculptorul Simon Hoffmeyer este relevant¹.

La data de astăzi menționată mai jos s-a încheiat un contract între excelența sa Domnul Guvernator baron von Brukenthal pe de o parte și sculptorul Simon Hoffmeyer pe de altă parte, privind portalul, după cum urmează:

1). *Se angajează numitul sculptor să execute atât lucrările sale cât și cele de pietrărie de la bază după schițele desenului care i-au fost înfățișate și să confecționeze nu numai blazonul și cele două coloane și să lucreze bine, curat și cu vrednicie, după cum prevede regulamentul de construcție și fără greșală.*

2). *În schimb, excelența sa se obligă să-i pună la dispoziție acestuia piatra și anume nu numai cea dură ci și cea bucată rămasă de la blazon împreună cu piatra pentru urne și să le aducă din Cluj aici și să-i dea acestuia 400 florini renani. Sculptorul este obligat să fie prezent de câte ori vor lucra zidarii pentru montarea lucrărilor și la celelalte lucrări în plumb și fier, lucru pentru care va fi plătit în plus cu 50 florini renani, iar plata integrală o va primi la terminarea muncii întregi.*

Sibiu, 10 august 1779. Semnează: Simon Hoffmeyer sculptor

Din analiza textului contractului încheiat semnat numai de către sculptor se remarcă faptul că Hoffmeyer personal se obliga să execute nu numai blazonul, ci și cele două coloane ca de altfel și antablamentul. Afirmarea este susținută prin aceea că excelența sa se obliga să-i pună la dispoziție atât piatra dură cât și cea bucată rămasă de la blazon, respectiv un calcar moale, ce se pretează la festoanele de tip lambrechin ce împodobesc capetele ionice ale coloanelor cât și cele ale montanților (foto 2). Piatra dură, respectiv un calcar cu această calitate se constituie în materialul din care s-au realizat elementele structurale de rezistență ale portalului: ancadramentul propriu-zis sub forma unui mâner de coș, timpanele care îl suprapun, antablamentul propriu-zis (alcătuit din arhitravă, friză și cornișă), montanții, fusele de coloană, socluri purtătoare de coloană de tipul unor antice stilobate. (foto 3) Conținutul contractului oferă informații expeditiv asupra tehnicilor de lucru utilizate la alcătuirea portalului din care descifrăm după cum urmează:

- încorporarea monoblocurilor sub dispoziție oblică la 45° a celor doi montanți în structura stâlpilor ce poartă arcele pânzelor de boltă ale primei travei care acoperă gangul

- încastrarea segmentelor componente ale arhitravei, frizei și cornișei în zidăria portantă superioară a primului nivel întrucât orizontala arhitravei antablamentului corespunde cu bandoul ce separă parterul de primul nivel

- încorporarea elementelor verticale ale ancadramentului ce poartă arcul în desfășurarea unui mâner de coș în structura stâlpilor interiori ai primei travei, în zona de extensie a acestora cu montanții

¹ Arhivele Naționale, Direcția Județeană Sibiu, fond Brukenthal, C. D. 1-51, f. 92. (Semnalarea documentului și traducerea aparține istoricului de artă prof. dr. Alexandru Avram.)

portalului în poziție oblică față de stâlpii în care se încorporează, a fost necesară o soluție realizată printr-un decupaj vertical în această zonă, întrucât elementele verticale purtătoare de arc, cât și timpanele funcționează în structura portalului ca și o diafragmă. Precizăm că timpanele situate în stânga și dreapta cheii de boltă a arcului în mâner de coș sunt elemente monobloc, iar decupajul acestora pe desfășurarea de intrados a arcului în mâner de coș poartă decorația arhivoltei arcului ce face parte comună cu timpanele. Precizarea consemnată are ca și suport soluția tehnică identificată la accesul pietonale ale primei porți a cetății de tip Vauban de la Alba Iulia, poartă de factură barocă, ca de altfel și acest portal, a cărei soluție structurală a fost utilizată desigur în această perioadă de secol XVIII de atelierele de piatră veneze în Imperiul Austriac (foto 4).

- tehnici de lucru de asamblare clasică prin plumbuire a elementelor decorative libere ale portalului care aici se concretizează în blazonul propriu-zis, lambrechinii decorativi ce împodobesc blazonul, partea superioară a cornișei, elementele extreme ale frizei și coronamentul capitulurilor de montanți și coloane ca de altfel și medalionul cruciat situat sub blazon ce poartă în stânga și dreapta un elaborat decor vegetal aplicat pe arhitravă în această tehnică. Tehnica de lucru amintită percepe lăcașe decupate în zonele de montare a elementelor decorative în care se toarnă plumb topit ce încorporează înainte de răcire o vergea de fier forjată a cărui spin poartă pe desfășurarea sa ramificații sub forma dintelui de crocodil. Conlucrarea dintre plumb și vergeaua de fier forjat în forma amintită face posibilă o ancorare trainică ce elimină smulgerea punctelor de montare. Plumbul ce umplea decupajul ca urmare a proprietăților sale fizice și chimice este compatibil cu sortul calcaros în care se execută lucrarea și nu creează tensiuni interne provocate de dilatare în relație cu piatra în care este încorporat (foto 5).

- cunoscute fiind și alte lucrări ale sculptorului Hoffmeyer în care utilizarea aurului ca și decor final avea un rol important în maniera sa de lucru (supraporte altare), dar și moda auririi blazoanelor veneze, dovedește că și blazonul baronului Brukenthal să fi fost aurit de la început

- documentul contract consemna că piatra pentru aceste lucrări urma să o aducă de la Cluj, unde lângă această localitate documentele medievale consemnează cariera de piatră calcaroasă de la Viștea, carieră aflată în exploatare și în prezent. Tot documentul precizează și *anume nu numai cea dură ci și cea bucată rămasă de la blazon împreună cu piatra pentru urne.*

- din deconturile de sume conform însemnărilor aflate pe act se poate aprecia ritmul destul de scăzut al lucrărilor, într-un an neîncasându-se nici măcar jumătate din suma prevăzută în contract, portalul la finele anilor 1780 era departe de a fi finalizat.

- ritmul lent al lucrărilor reieșite din deconturi, presupune că o parte din piese parcurg o perioadă îndelungată de la execuție la punere în operă, sens în care opinăm că în acest interval, acestea fiind la adăpost de intemperii (vânt și însorire, îngheț și dezgheț), și-au pierdut lent conținutul de apă de carieră și prin fenomenul presiunii de difuziune a apei în rocile sedimentare să se fi instalat pe acestea calcitul. Acesta este patina nobilă a pietrelor calcaroase sedimentare cu o duritate superioară cu 30% – 40% față de roca mamă pe care se dezvoltă, îi conferă acesteia o rezistență sporită la îngheț - dezgheț, o rată scăzută la absorbția umidității atmosferice, deci o relativă impermeabilizare, patină care contribuie în mod substanțial la protecția rocii față de factorii de agresivitate chimică externi (roca nu are porii deschiși).

- coroborând acest aspect al patinei nobile cu procesul de aurire artizanală, care percepea o preparație specială, întrucât suprafața suportului (lemn, gips, ceramică, sticlă, piele, tencuială, fildeș, piatră etc.) trebuia să fie netedă ca oglinda și impermeabilă, capabilă să poarte pentru acoperirea în întregime sau parțială a pieselor o emulsie din pulbere de aur, clei și miere, care se fixează prin coacere în cuptor la temperatură joasă și care suportă cizelări ulterioare în grosimea stratului, să fi fost tehnica de aurire aplicată atât la blazoanele veneze cât și la cel în cauză. Patina nobilă a pietrei instalată pe blazon, procesul de aurire amintit, ca de altfel și poziția sa ușor înclinată (lipsa lavicării de către apele meteorice posibil acide din ultimul veac și o parțială protecție față de fenomenul de vaporizare care distruge patina nobilă) spre privitor este posibil să fi favorizat o sumă de factori care au protejat integritatea emblemei heraldice. La toate acestea se adaugă și tehnica de montare prin plumbuire și vergea de fier forjat pe elementele de reazem oferite de cornișă și arhitravă. Soluția din urmă, montarea, o separă de contactul direct cu sorturile de calcar din care a fost realizat antablamentul. Mai mult la relația de dos a emblemei cu poziția frizei antablamentului se creează un veritabil spațiu de ventilare, element care îi asigură emblemei o umiditate latentă individuală neafectată de suma factorilor improprii care au condus la degradarea antablamentului sub toate cele

trei forme de distrugere fizico-chimică a calcarului (dezagregare granulară de suprafață, clivare, decimentare) (foto 6 și 7).

Analize necesare

- test cu ultrasunete în vederea măsurării proprietăților electrice de suprafață a materialului din care este realizat blazonul, la joasă și înaltă frecvență, în zona peliculei de aur relativ compactă și a câmpului decorativ ocupat de fascii și lambrechinii de tip ghirlândă. Analiza este necesară pentru a stabili protecția oferită de patina nobilă instalată pe calcarul din care a fost executat blazonul, ca de altfel și asupra stratului de preparație realizat la 1780 pentru efectuarea auririi conform procedeeului amintit, la probabila aurire inițială a acestei piese.

- analize petrografice calitative și cantitative asupra sorturilor calcaroase tari care au stat ca și material pentru realizarea părților componente ale portalului respectiv la antablament cu părțile sale componente, capiteluri de montanți și coloane ionice, inclusiv asupra timpanelor care prin tehnica festonării evidențiază arcul în mâner de coș.

- analize petrografice cu privire la procentul de porometrie și porozitate a sorturilor tari de calcar utilizate la prelucrarea componentelor portalului (antablament)

- analize petrografice cu privire la componentele patinei vulgare în ipostaze de dezagregare granulară de suprafață, clivare și decimentare, în vederea identificării aportului distructiv a factorilor de degradare fizici și chimici

- analize petrografice calitative și cantitative cu privire la compatibilitatea sorturilor de calcar necesare a fi extrase din carieră în vederea stabilirii compatibilității cu materialul calcaros dur și plastic utilizat la confecționarea antablamentului și blazonului pentru tasele necesare restaurării arhitravei, frizei, cornișei, capitelurilor de montanți și coloană, ca de altfel și a lambrechinului baroc (ghirlande)

Operații de conservare

- condiționarea pietrei după extragerea din carieră în vederea dobândirii umidității optime necesare prelucrării prin cioplire și sculptură

- continuarea procesului de condiționare a pietrei după finalizarea operațiilor de prelucrare a părților componente de antablament degradate și de lambrechin în vederea instalării pe suprafețele prelucrate a patinei nobile de tip calcit anterior punerii în operă. Operația este posibilă prin depozitarea pietrelor între intervalul finalizării și punerii în operă în spații ferite de vânt, ploaie și însorire.

Operații de restaurare

- confecționarea taselelor purtătoare de profile în porțiunile degradate de tip clivare și decimentare, prin tehnica cioplierii și fastonării pentru arhitravă, arhivoltă, cornișe și capiteluri de montanți și coloane din sorturi calcaroase dure compatibile cantitativ și calitativ și cu porometrie și porozitate corespunzătoare materialului inițial utilizat în anii 1780 când probabil s-au executat o mare parte din componentele portalului, cu material provenit din cariera de la Viștea, județul Cluj

- confecționarea prin tehnica sculpturii a segmentelor de ghirlande degradate prin clivare și decimentare din sorturi calcaroase moi cu componente petrografice calitative, cantitative, de porometrie și porozitate similare materialului inițial utilizat la finele secolului al XVIII-lea, cu material provenit din cariera de la Viștea, județul Cluj.

- înlăturarea porțiunilor degradate prin clivare și decimentare până la o profunzime ce depășește cu minimum 10 cm primul plan volumetric al profilaturilor de arhitravă, cornișe și capiteluri de montanți

- montarea taselelor în sorturile de calcar sănătoase cu suprafețe purtătoare finisate cu șina după înlăturarea porțiunii degradate într-o profunzime de minim 10 cm față de primul plan volumetric al profilaturilor

- executarea decupajelor purtătoare de plumb topit și spin de vergea de fier forjat cu dinte de crocodil în unghi de 45° față de suprafața prelucrată ca la punctul anterior

- executarea decupajelor purtătoare de plumb topit și spin de vergea de fier forjat cu dinte de crocodil în unghi de 45° în suprafețele din dosul taselelor purtătoare de profilatură

- topirea plumbului și turnarea acestuia în decupajele taselelor cu fixarea vergelei în unghiul amintit. Menționăm că lungimea vergelei și a extremelor sale cu spinii de tipul amintit va fi fixată în plumb în toată lungimea ei în care se receptează și partea ce urmează a fi încorporată în decupajul din roca sănătoasă purtătoare.

- operația de plumbuire se execută conform procedurilor specifice în vederea evitării exploziei calcarului la turnare în situația în care nu are temperatura internă necesară efectuării acestei lucrări
- fasonarea milimetrică a taselelor din același sort
- prelucrarea taselelor pe orizontala de sedimentare
- etanșarea rosturilor dintre roca purtătoare de tasele și tasele ca de altfel și a celor de alăturare în poziție orizontală a taselelor prin mortare de var hidraulic degresat cu sorturi a căror granulometrie nu depășește 0 – 1 mm.

TOMA GORONEA

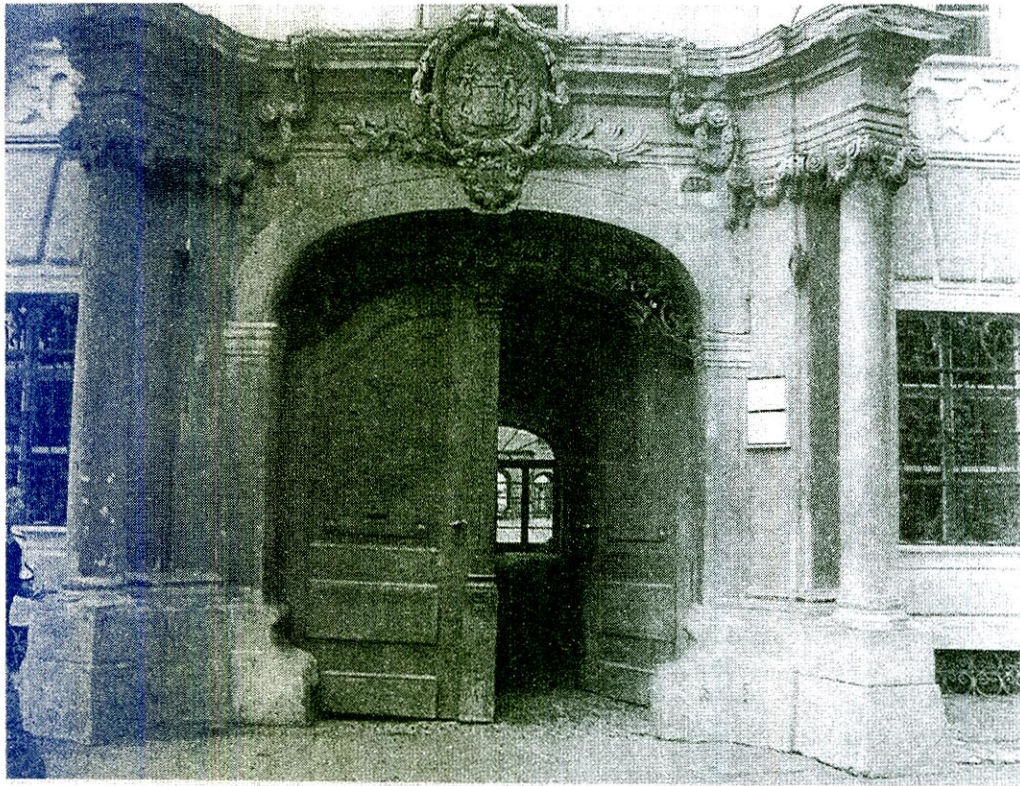

Fig. 1

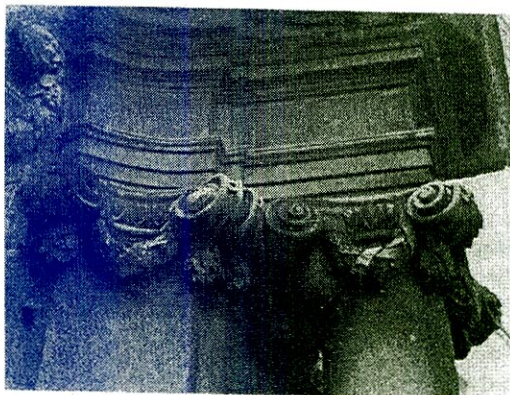

Fig. 2

Fig. 3

Fig. 4

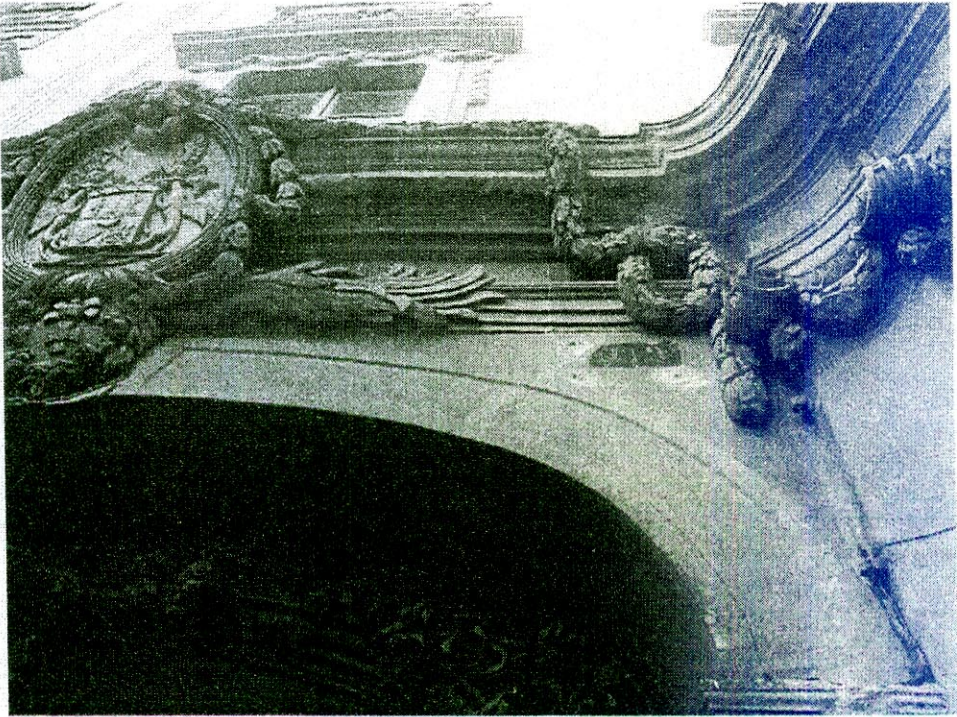

Fig. 5

Fig. 6

Fig. 7

**ANALYTICAL RESEARCH REGARDING ESTABLISHING AND APPRAISING THE CONDITIONS
FOR RESTAURATION AND CONSERVATION OF THE MAIN ACCESS PORTAL TO THE
BRUKENTHAL PALACE**

SUMMARY

The aim of the paper is to reveal information from the content of the contract signed between Samuel von Brukenthal and the sculptor Simon Hoffmeyer, information which is useful in a project of conservation-restoration of the portal enabling main access to the Brukenthal Palace. Analyzed in detail the document in question can provide information regarding the limestone the portal is made of and the techniques used both for the portal and for the escutcheon.